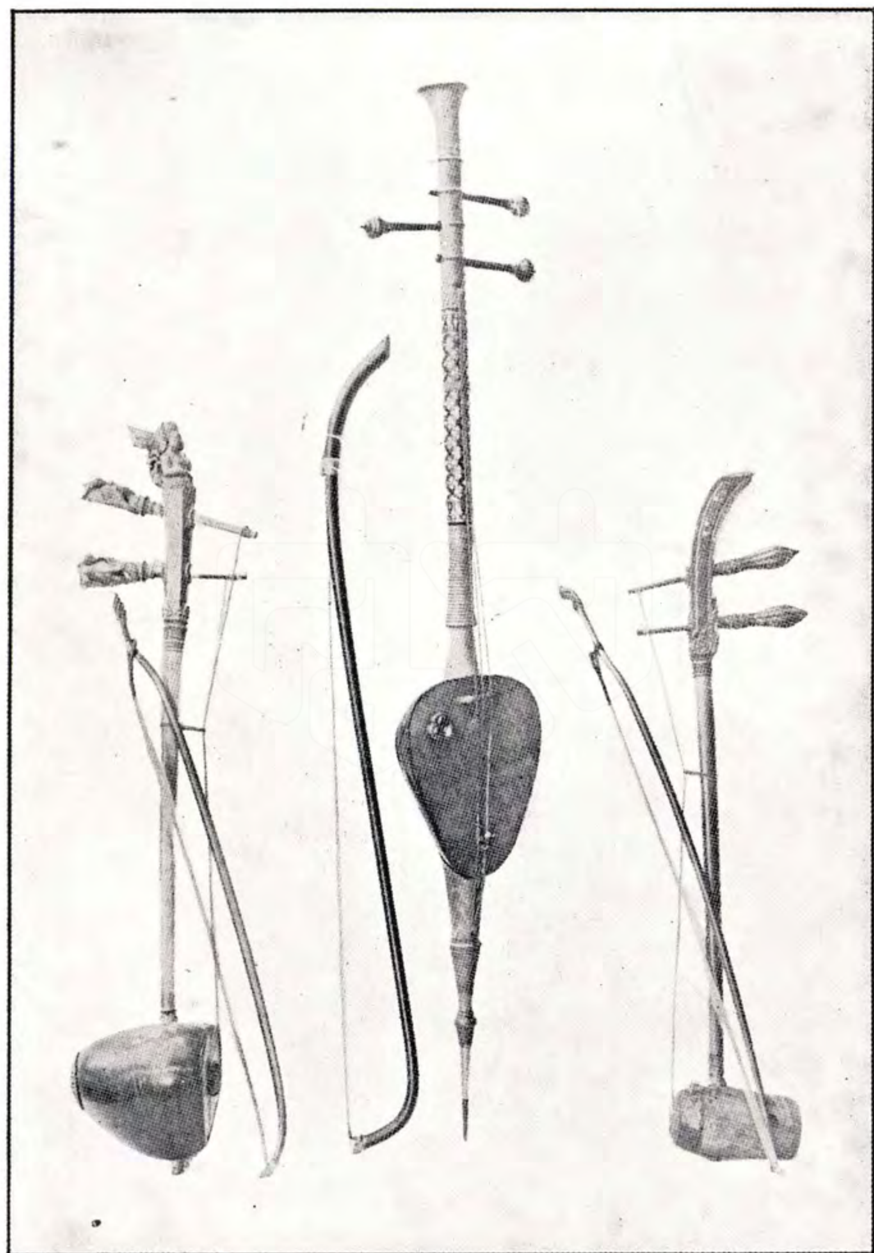
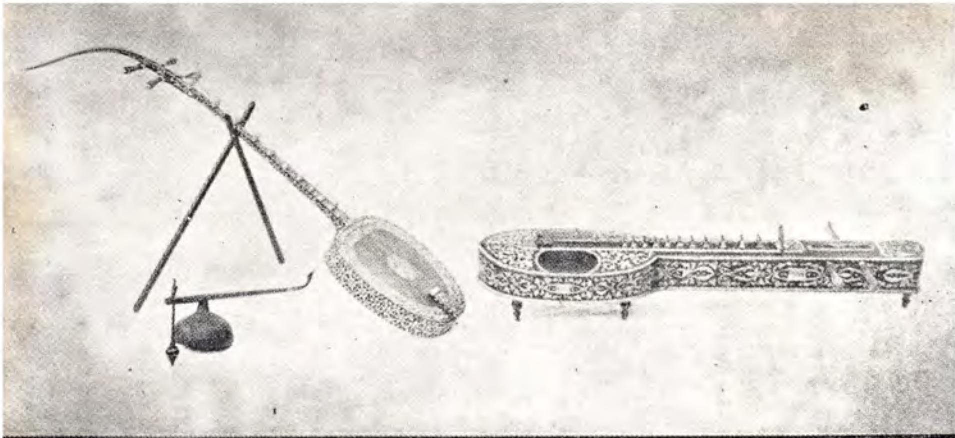
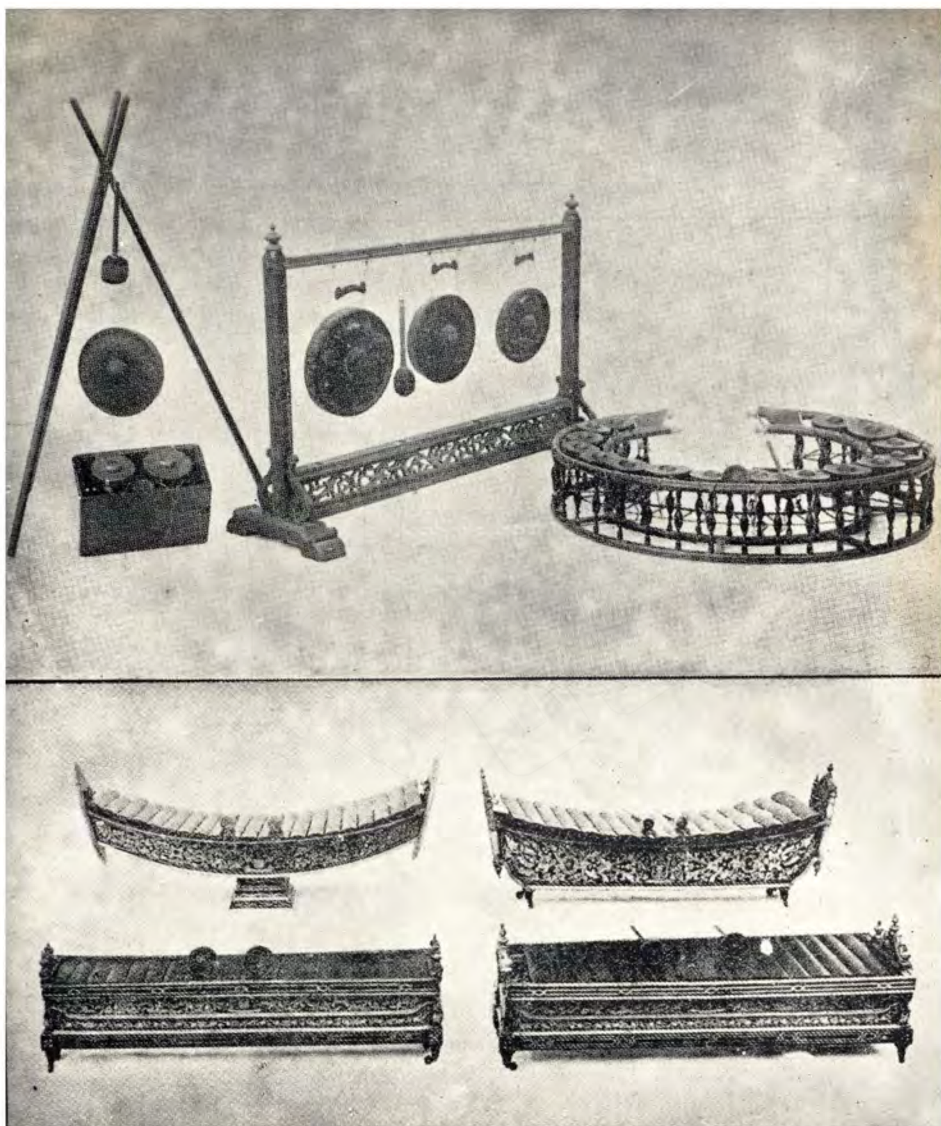

เครื่องสี: ซออู้ ซอสามสาย ซอด้วง

(ภาพบน) **เครื่องดีด:** พิณน้ำเต้า กระจับปี่ จะเข้
(ภาพล่าง) **เครื่องตี:** บัณเฑาะว์ กรับพวง ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ กรับคู่

(ภาพบน) **เครื่องตีที่เกิดจากฆ้องโหม่ง:** ฆ้องโหม่ง ฆ้องคู่ ฆ้องระเบง ฆ้องวง

(ภาพล่าง) **เครื่องตีเกิดจากกรับ:** ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกทอง ระนาดทุ้มเหล็ก

(ภาพบน) **เครื่องตีอย่างหุ้มหนัง:** โทน (ตะโพน) กลองแขกสองหน้า กลองมะลายู ทับ (โทน) กลองทัด รำมะนา กลองชาตรี

(ภาพล่าง) **เครื่องเป่า:** ปี่ชะวา ปี่ไฉน ขลุ่ย ปี่อ้อ ปี่ใน ปี่นอก

(ภาพบน) **มโหรีเครื่องสี่** (ภาพล่าง) **มโหรีเครื่องสาย**

(ภาพบน) **มโหรีเครื่องใหญ่** (ภาพล่าง) **ปี่พาทย์เครื่องใหญ่**

๕. **เครื่องกำกับจังหวะ** ที่ทำด้วยหนัง คือตะโพน กลองนับเป็นจังหวะใหญ่และสำคัญ สำหรับดนตรีไทย ประกอบจังหวะตามลักษณะของเพลง จังหวะของเครื่องหนัง เรียกว่า จังหวะหน้าทับ

๖. **ฉิ่ง** ประกอบจังหวะให้การบรรเลง ช้า เร็ว พร้อมเพรียงกัน

๗. **ฉาบ** ขัดจังหวะกับฉิ่งทำให้เพลงครึกครื้นขึ้น

เครื่องสาย

๑. **ขลุ่ย** ทำเสียงโหยหวล คล้ายเสียงร้องบ้าง ดำเนินแนวเนื้อเพลงบ้าง สลับกันไป

๒. **ซอด้วง** ทำหน้าที่ดำเนินแนวเนื้อเพลง เป็นหลักของวงดนตรี

๓. **ซอสามสาย** คลอเสียงร้อง

๔. **จะเข้** ดำเนินแนวเนื้อร้อง

๕. **ซออู้** ดำเนินตามแนวเนื้อเพลงบ้าง ขัดล้อกับซอด้วงบ้างตามชนิดของเพลง ขณะเล่นทำนองพลิกแพลง เพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น แต่รักษาจังหวะคือลูกตกที่สำคัญของแนวเนื้อเพลงไว้ให้คงเดิม

๖. **เครื่องกำกับจังหวะทำด้วยหนัง** โทนรำมะนาเรียกหน้าทับแบ่งประเภทเพลง ให้ทราบว่าเป็นเพลงชนิด ๓ ชั้น ๒ ชั้น หรือ ชั้นเดียว

๗. **ฉิ่ง** รักษาจังหวะให้ช้าเร็วจังหวะสม่ำเสมอกัน

มโหรี

การแบ่งหน้าที่เหมือนอย่างของปี่พาทย์และเครื่องสายรวมกัน วงดนตรีทุกชนิดมีคนร้องประจำวงได้ตามต้องการ

ระดับเสียงของเครื่องดนตรีไทย

ดนตรีไทยมีระดับเสียงต่างกับสากล ดนตรีไทยไม่มีครึ่งเสียง ระยะ

ของขั้นเสียงเท่ากันทุกขั้น ส่วนของสากลระดับเสียงขั้นที่ ๓ – ๔ เป็นครึ่งเสียง และขั้น ๗ – ๘ เป็นครึ่งเสียง

ความเจริญของดนตรีในสมัยต่าง ๆ

สมัยสุโขทัยได้รับอย่างมากจากอินเดียและขอม การดนตรีคงดำเนินตามแบบอินเดีย มีการขับลำนำ และร้องเล่นอย่างของพื้นเมืองและการดนตรีมีแต่เพียงปี่พาทย์

สมัยอยุธยา การขับลำนำได้กลายมาเป็นการเล่าเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าเสภา ได้ประดิษฐ์เพลงดนตรีและร้องมากขึ้น โดยมากเป็นเพลง ๑ ชั้น หรือ ๒ ชั้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การดนตรีเจริญมากในสมัยรัชกาลที่ ๒ ปี่พาทย์รับการร้องส่ง เสภา มีขึ้นในรัชกาลนี้ แต่เครื่องดนตรียังมีเพียงเครื่อง ๕ เท่านั้น ในรัชกาลนี้ได้มีเครื่องกำกับทำด้วยหนังเกิดขึ้นอีกเรียกว่า สองหน้า คือดัดแปลงจากเปิงมางมาถ่วงด้วยข้าวสุกแทนตะโพนเพราะเสียงตะโพนดังกลบเสียงร้อง

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ วงปี่พาทย์ได้เพิ่มขึ้นเป็นเครื่องคู่ คือมีระนาดทุ้มคู่กับระนาดเอก ฆ้องเล็กคู่กับฆ้องใหญ่

รัชกาลที่ ๔ วงปี่พาทย์ขยายขึ้นเป็นเครื่องใหญ่ เพิ่มเครื่องดนตรีทำด้วยโลหะเรียกว่าระนาดเอกเหล็กและทุ้มเหล็ก สมัยนี้การดนตรีของไทย ได้รับความนิยมมาก จนกระทั่งการขับเสภาร้องส่งปี่พาทย์ค่อย ๆ หายไป กลายเป็นปี่พาทย์ร้องรับมากขึ้น เพลง ๓ ชั้น เกิดขึ้นมากในรัชกาลนี้และสืบมาจนกระทั่งบัดนี้ การเล่นเครื่องสายก็เกิดขึ้นในรัชกาลนี้

รัชกาลที่ ๕ เกิดมีปี่พาทย์ไม้นวม เรียกปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ขึ้นคู่กับละคอนแบบใหม่ ซึ่งดัดแปลงมาจากโอเปร่า ปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์นี้ฟัง

ไพเราะมากประกอบด้วยเครื่องดนตรี คือ ระนาดเอก ฆ้อง ทุ้ม ทุ้มเหล็ก ขลุ่ย ซอ และเครื่องกำกับจังหวะ (ตีด้วยไม้นวม)

รัชกาลที่ ๖ ทำนองของดนตรีได้ถูกประดิษฐ์ให้ไพเราะและมีแบบอย่างแตกต่างออกไปเป็นหลายทางโดยอาศัยหลักเดิม การดนตรีไทยเจริญยิ่งขึ้น ได้เกิดเพลงประเภท ๔ ชั้น คือยืดละเอียดกว่า ๓ ชั้นอีกเท่าตัว

วิธีฝึกหัดดนตรีของไทย

แต่โบราณมาใช้การสั่งสอน อบรมด้วยความทรงจำและปฏิบัติอย่างจริงจังจนเกิดความชำนาญ ทำนองของเพลงไทยอาจผิดเพี้ยนกันไปตามความนิยมและตามความสามารถของอาจารย์ผู้สอน โดยมากอาจารย์จะ

อาจจะบันทึกเพลงชั้นสำคัญ ๆ ของไทยลงเป็นโน้ตได้ถูกต้องและถี่ถ้วน ทั้งไม่มีวิธีการใดจะบันทึกให้ผู้อ่านโน้ตปฏิบัติได้ถูกต้องด้วย เพราะวิธีบรรเลงเครื่องดนตรีของไทยยากกว่าสากลมาก

การไหว้ครูมีความหมายอย่างไร

การฝึกหัดดนตรีไทยต้องมีการไหว้ครู ชาติไทยเป็นชาติที่มีความกตัญญูอย่างแรงกล้า การทำกิจการใดได้ย่อมถือว่าต้องได้การแนะนำสั่งสอนจากครู แม้กระทั่งการเลียนแบบหรือลักจำมา ก็ถือว่าต้องมีความเคารพต่อผู้ซึ่งเป็นผู้ประดิษฐ์ทั้งนั้น ในการเรียนศิลปการดนตรีและการละคอน ผู้เรียนต้องมีความเคารพในครูและมั่นอยู่ในกตัญญูโดยแท้จริงต่อครูซึ่งจะประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ ประเพณีการเคารพนี้จึงเกิดขึ้น แม้ว่าครูจะล่วงลับไปแล้ว ศิษย์ก็ยังระลึกและเคารพอยู่เสมอ ครูผู้ที่มีชีวิตอยู่ก่อนที่จะทำการสั่งสอนศิษย์ ก็ต้องทำพิธีไหว้ครูผู้ล่วงลับไปแล้ว ศิษย์จะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนไปขอรับการฝึกหัด เมื่อได้รับธูปเทียนแล้วก็นำไปบูชาครูใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อขออนุญาตรับตัวเข้าเป็นศิษย์ ทำดังนี้สืบต่อ ๆ กันมา และเมื่อถึงปีก็มีพิธีอย่างใหญ่เป็นการพบปะระหว่างศิษย์ต่อศิษย์ และเป็นการขอสมาอภัยโทษ ที่ศิษย์ได้ล่วงเกินโดยมิได้จงใจ ทั้งเป็นการขอพรเพื่อความสุขสวัสดีแก่ตน พิธีไหว้ครูใหญ่นี้ต้องมีหัวหมูบายศรีและเครื่องสังเวยครบ เพื่อถวายแด่ครูด้วย (เครื่องดนตรีของไทยทุกชิ้นถือว่าเป็นครูจะข้ามกรายมิได้) แม้เมื่อศิษย์จะได้รับการสั่งสอนจากครูแล้ว บางโอกาสที่จะต้องเรียนเพลงสำคัญก็ต้องทำพิธีไหว้ครูก่อน เช่นจะเรียนเพลงหน้าพาทย์สูงและเพลงเดี่ยวสำคัญ ๆ เช่นกราวในเป็นต้น

ประเภทของเพลงแบ่งออกตามความรู้สึกต่าง ๆ

เพลงของไทยมีแสดงให้ทราบถึง อารมณ์และบรรยากาศของเพลง

จะสังเกตได้ง่ายจากทำนองเพลงแบ่งออกตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. เพลงที่มีจังหวะช้า ทำนองเยือกเย็นฟังแล้วโหยหวลเป็นชนิดของเพลงเศร้า

๒. เพลงที่มีจังหวะช้าพอประมาณ ทำนองหนักแน่น แสดงถึงความองอาจผ่าเผยของผู้ที่เป็นใหญ่

๓. เพลงที่มีจังหวะ รุกรวดเร็ว แสดงถึงการร่าเริง สนุกสนานและเกรี้ยวโกรธ

๔. เพลงที่ใช้แสดงเพื่อความเคารพ อวยพร และประกอบพิธีในการศาสนา

๕. เพลงแสดงสำเนียงของภาษาต่าง ๆ เช่น จีน พม่า มอญ ลาว

๖. เพลงสำหรับประกอบอารมณ์รัก มีทำนองอ่อนหวาน

๗, เพลงสำหรับใช้ในการต่อสู้ มีจังหวะ รุก และ รวดเร็ว

๘. เพลงสำหรับยกทัพประกอบนาฏศิลปร่าเริง

๙. เพลงตามธรรมชาติ เสียงนก และ สัตว์ เสียงน้ำ เสียงลม ฯลฯ

เพลงตามอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าผู้ศึกษาหมั่นสังเกตอาจพบข้อแตกต่างและแลเห็นสมจริงและจะเกิดความทราบซึ้งขึ้นได้

จำพวกของเพลง เพลงของไทยแบ่งออกเป็นพวก ๆ เช่น

๑. **เพลงสำหรับดนตรีล้วน ๆ** คือเพลงประโคมพิธีต่าง ๆ เพลงสำหรับโหมโรงและเพลงหน้าพาทย์, เพลงหน้าพาทย์ คือเพลงเฉพาะสำหรับใช้ประกอบกิริยาอาการ และ แสดงอารมณ์ อารมณ์ต่าง ๆ ของการรำ เพลงเหล่านี้ไม่นิยมการร้องประกอบด้วยดนตรี

๒. **เพลงสำหรับขับร้อง** คือ เพลงซึ่งร้องแล้วรับด้วยเครื่องดนตรี เรียกว่าร้องส่งดนตรี เช่นเพลงประกอบการขับเสภา เรียกว่าร้องส่งเสภา โดยมากเป็นเพลง ๓ ชั้น เพลงเถาและเพลงตับ

๓. เพลงสำหรับประกอบการรำ คือร้องให้ผู้รำตีบทต่าง ๆ ตามเนื้อร้อง โดยมากเป็นเพลง ๒ ชั้นและเพลงชั้นเดียว ไม่ใช้ ๓ ชั้น เพราะไม่เหมาะแก่การรำ และเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ ใช้ในเมื่อตัวละครต้องการแสดงกิริยาหรืออารมณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะให้เหมาะกับบทบาท

โอกาสที่จะใช้เครื่องดนตรีบรรเลงในงานต่าง ๆ

ปี่พาทย์ ใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เช่นงานฤกษ์ขึ้นบ้านใหม่ โกนจุก ทำบุญวันเกิด เลี้ยงพระ งานมหรสพต่าง ๆ และงานศพ

เครื่องสาย ใช้ในงานฤกษ์ต่าง ๆ เช่นงานทำบุญบ้าน ทำบุญวันเกิด ซึ่งมีสถานที่และบริเวณไม่กว้างขวางนัก เพราะเครื่องสายมีเสียงเบากว่าปี่พาทย์มาก

มโหรี ใช้ในงานฤกษ์ต่าง ๆ เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญอายุ การเลี้ยงรับรองต่าง ๆ มโหรีเป็นดนตรีฟังเล่นเย็น ๆ สบาย ไพเราะหู จึงควรเล่นภายในห้องหรือเฉลียงไม่ไกลจากสถานที่ ๆ ทำพิธี

ปี่พาทย์มอญ ใช้ฆ้องแบบมอญ โดยมากเป็นเครื่องปิดทองทั้งหมด มีเครื่องกำกับจังหวะเพิ่มขึ้นต่างจากปี่พาทย์ไทย คือเปิงมางคอก เปิงมางคอกนี้ทำทั้งจังหวะและเพลงแตกต่างจากเครื่องดนตรีชนิดอื่น น่าฟังมาก และตะโพนก็ใช้ใหญ่กว่าตะโพนไทย เรียกว่า ตะโพนมอญ ปี่พาทย์มอญนี้ใช้ในงานศพ งานมงคลไม่ใคร่มีผู้ใช้เพราะขณะนี้ความนิยมส่วนมากจนกลายเป็นประเพณีว่า ปี่พาทย์มอญเหมาะสำหรับใช้บรรเลงในงานศพ เพราะทำนองการฟังแล้วโหยหวลชวนให้เกิดความเศร้าใจ

ศิลปการขับร้องได้เปลี่ยนแปลงมาอย่างไร จากที่ได้รับมาจากอินเดีย

ทำนองดนตรีและขับร้องได้ดัดแปลงมาจากการอ่านคำบูชาตามอย่างอินเดียก็คล้ายกับการเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ จากภูมิประเทศใกล้เคียง เช่น ทางภาคเหนือได้รับจากทางพม่า ภาคใต้จากชาวมลายู ภาคอิสาณจากเขมร ฯลฯ ภาคกลางนำทำนองการเล่นพื้นเมืองและเพลงที่ได้รับจากประเทศใกล้เคียงมาประดิษฐ์ขึ้นเป็นทำนองของไทย แต่คงสำเนียงไว้ให้ทราบว่าได้นำมาจากของชาติอะไร ทำนองของเพลงไทยแต่เดิมมีจังหวะสั้น ๆ ได้วิวัฒนาการขึ้นเรื่อยมา เพลงซึ่งได้สำเนียงมาจากชาติต่าง ๆ นั้นฟังแล้วก็อาจรู้ได้ว่าแปลงมาจาก จีน พม่า มอญ ลาว โดยอาศัยสำเนียงของเดิมเป็นที่สังเกต แต่สำเนียงเหล่านั้นได้ถูกนำมาประดิษฐ์เป็นเพลงตามหลักของดุริยางค์ไทย

วิธีขับร้องเพลงต่าง ๆ มีหลักอะไรบ้าง

วิธีขับร้องเพลงมีหลักดังนี้ คือ

ก. ร้องประกอบดนตรี คือร้องแล้วคลอหรือรับด้วยดนตรี ผู้ร้องต้องระวังรักษาเสียงสูงต่ำให้เข้าระดับกับเสียงดนตรี รักษาจังหวะให้สม่ำเสมอตามจังหวะฉิ่งและหน้าทับ

ข. ร้องประกอบการรำ ต้องดูท่ารำของตัวแสดงประกอบเป็นสำคัญ ช้า เร็ว หรือใส่ความรู้สึกให้ตรงกับกิริยา อารมณ์ของตัวแสดงนั้นด้วย จะร้องตามใจหรือตามจังหวะโดยสม่ำเสมอมิได้

ค. ร้องโดยลำพัง คือร้องโดยไม่ต้องกังวลกับระดับเสียงของดนตรีและการรำ การร้องชนิดนี้เลือกตั้งระดับเสียงให้เหมาะกับเสียงของตนได้ การสอนร้องเพลงในโรงเรียน คือการร้องประเภทนี้ ความสำคัญที่จะต้องระวัง คือจังหวะ ทำนอง คำถูกต้องชัดเจน การแบ่งลักษณะตามบทกวีควรพยายามให้ถูกหลักของวรรณคดี เช่นคำใดเป็นกี่พยางค์ มากหรือน้อย

ควรแบ่งและรวมอย่างไร ตัวอย่างเช่น บทร้องมีว่า..............เพราะขาดเครื่องระงับดับรำคาญ โอสถใดจะสมานซึ่งดวงใจ.........? จะควรแบ่งคำร้องว่า เพราะขาด, เครื่องระงับ, ดับรำคาญ หรือเพราะขาดเครื่องระงับ ดับรำคาญ ฯลฯ เหล่านี้ ต้องร้องทำนองประกอบ แล้วฟังและตีความหมายดูว่าอย่างไรจะเหมาะสม

ลักษณะบทกวีที่ใช้ในการขับร้องมีอะไรบ้าง

ลักษณะบทกวีแทบทุกชนิดอาจนำมาใช้ในการร้องได้ เช่น กาพย์ กลอน โคลงต่าง ๆ และฉันท์

การแบ่งคำตามลักษณะบทกวีนั้นมีกฎเกณฑ์อย่างไรบ้าง

กฎเกณฑ์การแบ่งคำตามลักษณะบทกวีนั้น ไม่เป็นกฎตายตัวแน่นอน แบ่งคำตามความเหมาะสม โดยรักษาไว้ซึ่งลักษณะของกาพย์หรือกลอนหรือฉันท์นั้นให้คงอยู่

ก. **กลอน** การร้องและแบ่งคำต้องถือทำนองและบทประพันธ์ของกลอนเป็นหลัก ในการแบ่งคำกลอนสำหรับเพลง นิยมแบ่งเป็นวรรค ๆ ดังนี้

ศิลปกรรม	นำใจ	ให้สร่างโศก	ช่วยบันเทา	ทุกข์ในโลก	ให้เหือดหาย
๑	๒	๓	๑	๒	๓

นิยมแบ่งเป็นวรรคละ ๓ ระยะ ๑—๒—๓ แล้วใส่ทำนองและคำให้ตรงตามประโยคของเพลง

ข. **โคลง**

เสียงลือเสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอย
เสียงย่อมยอยศใคร	ทั่วหล้า
สองเขือพี่หลับไหล	ลืมตื่น ฤๅพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเผือ

การแบ่งลักษณะของโคลงก็ต้องแบ่งให้เป็นบาทละ ๓ ระยะเช่นเดียวกับกลอน คือ

เสียงลือ เสียงเล่าอ้าง อันใดพี่เอย
เสียงย่อมยอ ยศใคร ทั่วหล้า
สองเขือ พี่หลับไหล ลืมตื่น ฤๅพี่
สองพี่คิด เองอ้า อย่าได้ถามเผือ

ค. **ฉันท์** อิลาแลกระแสใส สำราญในมโนสุน
ทราอรจะผ่อนอุณห์ อุทกอาบพระอินทรีย์

การแบ่งฉันท์แบ่งตามลักษณะของฉันท์ต่าง ๆ เช่นการแบ่งดังนี้

อิลาแล กระแสใส สำราญในมโนสุน
ทราอร จะผ่อนอุณห์ อุทกอาบพระอินทรีย์

ง. **กาพย์** อ้าองค์พระพนัศบดี อีกองค์พระศรี
พรหมรักษ์ฤทธิรน
ทวยเทพสถิตย์พฤกษมณฑล เชิญรับกำนน
อันข้าบรรเจิดจงถวาย

ควรแบ่งดังนี้ อ้าองค์ พระพนัศ บดี
อีกองค์ พระศรี พรหมรักษ์ฤทธิรน
ทวยเทพ สถิตย์พฤก ษ มณฑล
เชิญรับ กำนน อันข้าบรรเจิดจงถวาย

การร้องกาพย์ โคลง ฉันท์ ต้องนำการร้องลักษณะแบบกลอนเป็นหลักแล้วคำนวณระยะให้เปรียบเทียบกันได้ กับลักษณะกลอน ส่วนคำในระยะที่ ๓ ของกาพย์ โคลงและฉันท์นั้น แม้จะมีคำมากกว่าลักษณะกลอน ก็มีวิธีร้องให้พอดีกับเพลงได้ โดยตัดทำนองเอื้อนออกไปแล้วใส่คำลงแทน ทั้งนี้ต้องอนุโลมตามความเหมาะสมด้วย

ความสำคัญของการขับร้องและการดนตรี

จังหวะเป็นสิ่งสำคัญของดนตรี ในการที่จะทำให้การร้องและบรรเลงนั้นพร้อมเพรียงกัน นอกจากจะทำให้พร้อมเพรียงกันแล้ว ยังเป็นหลักให้ตรวจเพลงต่าง ๆ ได้ว่าเพลงนั้น ๆ มีกี่จังหวะ ขาดหรือเกินอย่างใด ก็ใช้จังหวะของหน้าทับเข้าจับ ตามชนิดของเพลงนั้น เช่น เพลง ๓ ชั้น ก็ใช้เพลงจังหวะ ๓ ชั้นเข้าตรวจ เพลง ๒ ชั้นก็ใช้จังหวะหน้าทับ ๒ ชั้น ตรวจ ฯลฯ

หลักสำคัญของเพลงไทยอยู่ที่ไหน

หลักสำคัญของเพลงไทยในอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และ ชั้นเดียวนั้น อยู่ที่เรื่องซึ่งตกอยู่ในจังหวะสำคัญ คือ จังวะหนักถือเสียงสุดท้าย ซึ่งตกพร้อมกับจังหวะสุดท้ายของจังหวะหน้าทับ

จังหวะ ๑ ชั้น มีอัตรา เร็วมาก

จังหวะ ๒ ชั้น มีอัตรา ช้ากว่า ๑ ชั้น มีจำนวนจังหวะช่วยเพิ่มขึ้นจากชั้นเดียวเท่าตัว แต่นับจังหวะได้เท่ากัน แต่ช้ากว่าและลูกตกนั้นเป็นเสียงตรงกัน จังหวะ ๓ ชั้น มีอัตรายาวกว่าจังหวะ ๒ ชั้นเท่าตัวสำหรับจังหวะย่อย แต่จังหวะใหญ่มีจำนวนเท่ากันแต่ช้ากว่า และลูกตกเสียงตรงกัน

วิธีนับจังหวะใช้อะไรเป็นหลัก

เพลงไทยส่วนมากใช้ฉิ่งเป็นจังหวะทั่วไป การนับจังหวะสังเกตจากนับการเคาะจังหวะ ๔ ครั้ง เป็น ๑ จังหวะ หน้าทับใหญ่ (คือ ฉิ่ง ฉับ ฉิ่ง ฉับ)

ถ้าจังหวะของ ๑ ชั้นนับได้ ๘ ครั้ง (ฉิ่ง ฉับ ๔ คู่)

ถ้าจังหวะของ ๒ ชั้น เมื่อเคาะในอัตราความเร็วเท่ากันจะต้องเป็น ๑๖ ครั้ง ถ้าเคาะช้าลงตามลำดับจะนับได้ ๘ ครั้ง เท่านั้น

จังหวะของ ๓ ชั้น เมื่อเคาะในอัตราความเร็วเท่ากับ ๑ ชั้น จะต้องเป็น ๓๒ ครั้ง (ถ้าเคาะช้าลงตามลำดับจะนับได้ ๘ ครั้งเท่ากัน)

การตีฉิ่งซึ่งเป็นการกำกับจังหวะของเพลงไทยในอัตราจังหวะ ๓ ชั้น มักไม่นิยมตีให้ตรงลักษณะ ๓ ชั้น เพราะจังหวะห่างมากอาจผิดพลาดได้ นิยมตีเท่ากับ ๒ ชั้น เพราะสะดวกในการตรวจจังหวะได้รวดเร็วดีและไม่ผิดพลาด

การขับร้องเพลงไทยอาจนำไปปรับเข้ากับการร้องแบบสากลได้หรือไม่

ทำนองเพลงไทย อาจไม่เหมาะที่จะนำไปร้องแบบสากลทุกเพลงไป แต่อาจทำได้เป็นบางเพลง ทั้งนี้ เพราะการร้องเพลงของไทยนั้น ต้องระวัง ๑ ทำนอง ๒ อักขระ (คือบทประพันธ์) ต้องให้ชัดเจน ๓ จังหวะและระยะช่องไฟ ความหนักเบาของเพลง คำร้องจะบรรจุคำตามแบบสากลอาจเสียลักษณะของบทประพันธ์ ถ้าจะทำเป็นแบบสากลก็ได้ ต้องยอมเสียบทกวีนิพนธ์ ส่วนเพลงที่อาจจะนำไปบรรจุคำร้องแบบสากลได้ดี คือจำพวกเพลงที่มีสำเนียงเป็นต่างภาษาเช่นทางเหนือ จะบรรจุถ้อยคำและวิธีร้องได้ดี

การปรับปรุงวิธีร้องนั้น ถ้าทรงไว้ซึ่งทำนองของเดิมมิให้ขาดเกินหรือผิดไปได้ก็ควรทำ แต่ต้องไม่ทิ้งหลักสำคัญของไทย คือ ถ้อยคำควรให้ชัดเจน ตามเสียงของเครื่องดนตรี เช่น เสียงสูงของดนตรี ก็ควรใช้คำที่เป็นอักษรสูง ฯลฯ

เพลงของไทยได้ถูกนำไปดัดแปลงร้องตามแบบสากล อย่างถูกต้องแล้วหลายเพลง โดยรักษาทำนองของเพลงไทยไว้ครบถ้วน ถูกต้อง เช่น ดำเนินทราย สวยรวย ลำปาง โพธิสัตว์ แขกสาหร่าย ฯลฯ

การดัดแปลงเพลงไทยให้เข้ากับสากลควรจะมีวิธีการอย่างไร

การดัดแปลงเพลงเป็นของที่ให้ดีขึ้น เป็นของที่ต้องทำด้วยความ

พิจารณาอย่างรอบคอบ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงนำวิธีเล่นโอเปร่า มาแปลงเป็นละครดึกดำบรรพ์ ทรงดัดแปลงการเล่นดนตรีไทยให้ใกล้กับลักษณะของสากล คือ ร้องคลอด้วยดนตรีโดยไม่เสียรสของดนตรีไทย สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงนำเพลงมหาชัยของไทยประดิษฐ์ขึ้นเป็นทำนองฝรั่ง โดยไม่เสียหลักของดุริยางค์ไทย เหล่านี้เป็นการดัดแปลงที่ถูกหลัก สมเด็จเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์นี้ได้เสด็จประพาสและเล่าเรียนในต่างประเทศ แต่ก็มิได้ทรงลุ่มหลงศิลปของต่างประเทศจนละเลยศิลปประจำชาติ ความจริงการบรรเลงดนตรีไทย เพลงพิเศษเช่นเพลงเดี่ยวและเพลงหมู่ที่ได้ทำการปรับปรุงและประกอบกับฝีมือของศิลปิน ยังเป็นที่พิศวงและชื่นชมแก่ชาวต่างประเทศที่ได้ชม เขาเหล่านั้นพอใจในความทรงจำของศิลปินของเรามาก เพราะนักดนตรีฝีมือเลิศของเขาที่บรรเลงเพลงคลาสสิคสูงๆต้องใช้ความจำเช่นเดียวกันจึงจะสามารถบรรเลงเพลงให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ ได้ หาใช่ว่าจะต้องดูโน้ตกันเรื่อยไปไม่ การดูโน้ตนั้นเป็นเพียงขั้นฝึกหัดให้จำได้เท่านั้น และมีโน้ตไว้เป็นเครื่องช่วยกันความผิดพลาดอันอาจจะเกิดขึ้นได้ การดัดแปลงทำนองของไทยเป็นสากลแต่ทำไม่ได้ครบถ้วนตามหลักสำคัญ คือจังหวะของเพลงนั้นเป็นการทำลาย แต่การดัดแปลงโดยเปลี่ยนวิธีเล่นเช่นเปลี่ยนจากจังหวะถี่ ๆ เป็นจังหวะห่าง ๆ ให้ฟังแจ่มแจ้งขึ้นโดยรักษาจังหวะสำคัญให้คงเดิม เป็นวิธีส่งเสริมและดัดแปลงให้ดีขึ้น และการดัดแปลงวิธีบรรเลงให้แหวกออกไปจากวิธีการที่ทำอยู่แล้ว ยกตัวอย่างเช่น วงดนตรีฝรั่งมีผู้บรรเลงอย่างน้อยเครื่องละ ๗—๘ คน รวมเป็นวงใหญ่ ๗๐—๘๐ คน ของไทยเราถ้ามีคนพอ ลองมาปรับปรุงดูบ้างต้องทำได้ ผลัดกันบรรเลงทีละเครื่อง กวดขันระเบียบการเล่นให้เป็นแนวเดียวกันและพร้อมเพรียงกัน เช่น ระนาดเอก ๕ ราง ตีให้เหมือนกัน ฆ้องก็

ตีให้เท่ากัน ซอสีคันชักสม่ำเสมอกัน จะเข้ดีดไม้ดีด และวางนิ้วไปทางเดียวกัน คือเสียงสูงก็สูงด้วยกัน ต่ำก็ต่ำด้วยกัน เหล่านี้น่าดูและน่าฟังมิใช่น้อย หากได้มีการปรับปรุงทำนองเพลงและระเบียบวิธีบรรเลง เทียบระดับเสียงให้เข้ากันสนิทดังนี้ เชื่อว่าไม่แพ้ศิลปต่างชาติ การจะทำให้พร้อมกันนี้ เรามีโน้ตวางดูอย่างสากลทำได้ (วิธีการเช่นนี้ได้เคยทำแล้วเมื่อประมาณ ๒๐ ปีกว่าในโรงเรียนนาฏศิลป)

เหตุไรในปัจจุบันนี้จึงมีผู้นิยมฝึกดนตรีน้อยกว่าสมัยก่อน

ในสมัยก่อน ๆ มีผู้นิยมฝึกดนตรีมากและมีผู้มีชื่อเสียงในเชิงฝีมือและความคิดเปลี่ยนแปลงหลายท่าน และมีสืบต่อ ๆ กันมาทุกยุคทุกสมัย เพราะในสมัยก่อนผู้มีฝีมือดีจริงย่อมเป็นผู้ที่ได้รับการนิยมยกย่อง พระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายตลอดจนขุนนางผู้ใหญ่ทรงอุปถัมภ์และทะนุบำรุง กิจการใดซึ่งเป็นหลักประดับอนาคตได้มั่นคง วิชานั้นก็มีผู้สนใจมาก และชนชั้นสูงนิยมยกย่องสิ่งใดสิ่งนั้นก็มีผู้อยากประพฤติตาม เพราะเห็นเป็นของมีค่า การดนตรีและละคอนรุ่งเรืองมากในสมัยโบราณ มาจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ ๖ ประกอบกับรัชกาลต่าง ๆ ยังมีมากมายเหมือนกับสมัยนี้ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อการครองชีพไม่แก่งแย่งกัน ที่สำคัญที่สุดคือพระประมุขของชาติทรงเห็นการณ์ไกล ว่าศิลปเป็นของคู่บ้านคู่เมืองคู่ชาติไทย จึงทรงทะนุบำรุงไม่น้อยหน้าวิชาการอย่างอื่น ๆ เมื่อพระผู้เป็นประมุขของชาติทรงนิยม ประชาชนทั้งปวงก็เจริญตามรอยพระยุคลบาท อาชีพของนักดนตรีก็รุ่งเรือง ต่างก็พยายามฝึกฝนและประดิษฐ์คิดทำนองเพลงต่าง ๆ ขึ้นได้มากมาย วิชาใด ๆ ก็ตามถ้ามีความรู้เชี่ยวชาญ ก็เป็นผลดีสมกับคำภาษิตที่ว่า

" อันความรู้รู้กระจ่างแต่อย่างเดียว
ก็ให้เชี่ยวชาญเถิดจะเกิดผล "

แต่ตกมาในสมัยนี้ วิชาที่จะต้องเล่าเรียนมีมาก และความนิยมในศิลปของชาติน้อยไปด้วย เพราะมีศิลปของต่างชาติแทรกแซงเข้ามา ของสิ่งใดใหม่ก็มีอำนาจชักจูงให้ไปชื่นชม เพราะเห็นว่าเป็นการแสดงความเป็นผู้ก้าวหน้า ทันสมัยอยู่เสมอ หาว่าศิลปของชาติคร่ำครึล้าสมัย ไปเหลียวแลเอาใจใส่และยกย่องศิลปของต่างชาติเหนือศิลปประจำชาติ ดังนี้ความกระตือรือล้นที่จะฝึกหัด และหาอาชีพในศิลปดั้งเดิม ก็พลอยหมดไป เพราะกาลเวลา และโอกาสในการครองชีพ จำเป็นต้องหมุนให้ตามโลกและสิ่งแวดล้อม หากผู้ใดยังยอมล้าหลังอยู่ หลักประกันในชีวิตต้องไม่แน่นอนมั่นคง เหตุนี้จะมีผู้ใดยอมเรียนทนฝึกฝนศิลปของชาติอยู่ได้ ก็จำต้องหันไปหาอาชีพทางอื่น และฝึกฝนวิชาการอย่างอื่นที่มีหวังจะรุ่งโรจน์ได้ต่อไป ขณะนี้ศิลปทางดนตรีและขับร้องของชาติกำลังจะเสื่อมสูญ เพราะสู้ศิลปของต่างประเทศไม่ได้ขาดผู้อุปถัมภ์ ศิลปใดๆ ก็ตามต้องมีผู้สนับสนุนเป็นกำลังแรงและกำลังใจ จึงจะมีศิลปินเป็นผู้สืบต่ออยู่ได้

ชาติที่เจริญแล้วรักษาศิลปของชาติเขาไว้ได้อย่างไร

ในหมู่ชาติที่เจริญแล้ว เช่นประเทศใกล้เคียงกับไทยคือญี่ปุ่นได้รักษาศิลปของชาติโดยเคร่งครัดและศิลปของสากลก็นิยมมาก แต่ความนิยมสากลมากเพียงไร ของเก่าเขาก็มิได้ทอดทิ้ง คงทะนุบำรุงอยู่เสมอและมิได้นำของเก่ากับของใหม่มาปะปนกันจนมิรู้ว่าเป็นของใครของใคร การดนตรีสากลถ้าจะเล่นก็เล่นตามแบบสากลจริง ๆ ถ้าจะดัดแปลงก็แต่งขึ้นใหม่ มิใช่นำเอาทำนองของชาติอื่นไปใส่ถ้อยคำของตน ดังเช่นที่ไทยเรา

ทำอยู่เป็นส่วนมากในเวลานี้ เพลงที่แต่งขึ้นนั้นอาศัยหลักดุริยางค์สากล แต่ก็ไม่ทิ้งสัญญลักขณ์ของเขาคือ สำเนียง เพลงสากลของญี่ปุ่นทุกเพลง ฟังแล้วก็ต้องรู้ได้ว่าเป็นเพลงญี่ปุ่น แต่เพลงสากลของไทยฟังแล้วมีสำเนียงและถูกต้องตามหลักดุริยางค์สากลไม่ถึง ๕๐ % การละคอนก็เช่นเดียวกัน ในญี่ปุ่นมีทั้งแบบสากลและแบบของเก่าของชาติ ระเบียบการเล่นไม่ลักลั่นปะปน ความนิยมของประชาชนในศิลปประจำชาติมิได้ลดน้อยกว่าศิลปสากล แม้ว่าญี่ปุ่นจะนิยมแต่งกายแบบสากล แต่จิตใจของเขายังรักจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของชาติไม่เปลี่ยนแปลง ผิดกับไทยเราบางพวกที่พยายามจะเปลี่ยนทั้งในการแต่งกาย และละทิ้งจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยยังไม่สมควรแก่เหตุ

ดนตรีประจำชาติของไทย ที่พอจะเปรียบเทียบกับดนตรีประจำชาติของประเทศใกล้เคียง เช่น ญี่ปุ่นมีอะไรบ้าง

เครื่องดนตรีประจำชาตินั้นทุกชาติต้องมีของตน เช่นญี่ปุ่น มีโดโค้ ขลุ่ย และชามิเชน

โดโค้	ของญี่ปุ่น	อาจเปรียบเทียบกับ	จะเข้ของไทย
ชามิเชน	,,	,,	กระจับปี่
ขลุ่ย	,,	,,	ขลุ่ย — เครื่องเป่า

นอกจากนี้ของไทยยังมีที่แปลงไปจากต่างประเทศอีก เช่น ระนาด ฆ้อง ทุ้ม ซอสามสาย

ศิลปเหล่านี้ควรได้รับการบำรุง และเป็นสิ่งที่จะบอกได้ว่าเราคือ **“ไทย”**

ทำอย่างไรจึงจะรักษาศิลปของชาติ คือเพลงไทยไว้มิให้เสื่อมสูญไปได้

(๑) การจะรักษาเพลงไทยไว้มิให้เสื่อมสูญ จะกระทำได้ด้วยการ

บันทึกลงไว้เป็นโน้ตสากล แต่การบันทึกทำนองลงเป็นโน้ตสากลนี้ จะกระทำได้สะดวกเฉพาะทางธรรมดา ส่วนทางพิเศษ หรือทางร้องนั้นมิอาจกระทำได้ครบถ้วน ดังได้กล่าวแล้วแต่ก็ควรกระทำและมีการฝึกสร้างกันภายในโรงเรียนต่อไป

จะสอนอย่างไรจึงจะได้ผล

(๑) หาเครื่องประกอบการสอน เช่นเครื่องดนตรีให้นักเรียนได้เคาะเสียงให้รู้เสียงต่าง ๆ หัดให้รู้จักจังหวะสม่ำเสมอ

(๒) การเรียนดนตรีไทย ควรมีเครื่องหมายบันทึกเสียง ตามแบบของดุริยางค์ไทย ทั้งควรมีเครื่องดนตรีให้พอเพียง

การร้อง หัดให้หาวิธีช่วยความจำ เช่นเครื่องหมาย จังหวะหาเสียงที่เป็นหลักในระยะต่าง ๆ และฝึกการไล่เสียงต่าง ๆ ให้ตรงตามระดับ ถ้าผู้เรียนสามารถปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ จะมีความเข้าใจและจำเพลงได้ดี

ขุนชำนิขบวนสาส์น
ผู้ซึ่งวงการดุริยางค์ไทยพึงรำลึก

ท่านอดีตหัวหน้ากองส่งเสริมวิทยฐานะ ขุนชำนิขบวนสาส์น ขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ เป็นผู้หนึ่งที่เข้าใจและรู้คุณค่าของดนตรีประจำชาติว่ามีความสำคัญเพียงไร ท่านได้ต่อสู้เพื่อจรรโลงศิลปดุริยางค์ไทย โดยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดให้คุรุสภารื้อฟื้นการฝึกหัดอบรมวิชาขับร้อง และดนตรีไทย ซึ่งร่วงโรยมาช้านานขึ้นใหม่เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ท่านได้เชิญให้คุณพ่อของข้าพเจ้า หลวงประดิษฐไพเราะ ศร ศิลปบรรเลง เป็นอาจารย์สอนดนตรีไทย แก่บรรดาสมาชิกผู้สนใจในการดนตรี และท่านได้จัดให้มีการอบรมทั้งดนตรีไทย และดนตรีสากลด้วย ผลจากการฟื้นฟูของท่านในครั้งนั้น สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในด้านดนตรีไทยสมาชิกหลายท่าน ได้รับการถ่ายทอดเพลงไทยทั้งเก่าและใหม่จากคุณพ่อข้าพเจ้าไว้ได้มากมาย นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้มีการประกวดการขับร้องระหว่างโรงเรียน ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนประจำปี ทำให้เยาวชนของไทยรู้จักเพลงไทย และชื่นชมเพลงไทยขึ้นอีกเป็นอันมาก

เพื่อเป็นอนุสรณ์ และเป็นการแสดงความสำนึกในพระคุณของท่านหัวหน้ากองผู้ล่วงลับไปแล้ว ข้าพเจ้าเคยอยู่ในวงการดนตรีของคุรุสภา ขอนำผลงานของท่านที่เกี่ยวกับการส่งเสริมดนตรีไทย มาเผยแพร่ให้ประจักษ์เพียงบางส่วน ข้าพเจ้าได้ติดต่อขอเพลงบางเพลงซึ่งคุณพ่อข้าพเจ้าได้ประดิษฐ์ขึ้น หรือเพลงของท่านครูเก่า ๆ ที่นำมาฝึกสอนให้แก่สมาชิกดนตรีของคุรุสภา คัดมาเท่าที่เห็นสมควรและรวบรวมได้ในระยะเวลาอันสั้น โดยเรียงลำดับชื่อเพลงที่คุณพ่อข้าพเจ้าได้สอนไว้ เริ่มแต่อักษร ก. ลงมาจนถึง อ. เพียงอักษรละหนึ่งถึงสามเพลง (บางอักษร

ไม่มี บางอักษรก็มีมาก ไม่สามารถนำมาลงได้หมด) ข้าพเจ้าได้ไปขอบทร้องจากคุณเลาภ มณีลดา และคุณจันทนา พิจิตรคุรุการ เพลงเหล่านี้ได้เคยบรรเลงออกวิทยุกระจายเสียงมาแล้ว ในนามของวงดนตรีคุรุสภาหลายครั้ง

ท่านหัวหน้ากองได้อุทิศเวลา และความสุข เพื่อประโยชน์ของการรักษาศิลปของชาติมาแล้วด้วยดี ขอคุณงามความดีเหล่านี้ จงเพิ่มพูนบุญกุศล เสริมส่งให้ดวงวิญญาณของท่านได้ประสบสุข สถิต ณ ทิพยสถาน และบันดาลให้การดนตรีของคุรุสภาดำเนินก้าวหน้ารุ่งเรืองต่อไป สมดังเจตน์จำนงของท่านทุกประการ.

ชิ้น ศิลปบรรเลง

๒๒ ก.ย. ๒๕๐๓

เนื้อเพลงไทย

ซึ่งวงดนตรีคุรุสภาเคยบรรเลงออกวิทยุกระจายเสียง

ชิ้น ศิลปบรรเลง ผู้รวบรวม

กาเรียนทอง (เถา)

๓ ชั้น เหลือบเห็นกวางขำดำขลับ งามสรรพสะพรั่งดังเลขา
งามเขาเป็นกิ่งกาญจนา งามตานิลรัตน์รูจี
๒ ชั้น คอก่งเป็นวงราววาด รูปสะอาดราวนางสำอางศรี
เหลียวหน้ามาดูภูมี งามดั่งนารีชำเลืองอาย
๑ ชั้น ยามวิ่งวิ่งเร็วดังลมส่ง ตัดตรงทุ่งพลันผันผาย
บีนกษัตริย์เร่งรัดพรรณราย กระทั่งถึงชายไพรวัน

พระราชนิพนธ์ศกุนตลา

เพลงนี้ ทำนองสองชั้นของเก่า ทำนอง ๓ ชั้น และชั้นเดียว ประดิษฐ์ โดย ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

กราวรำ (เถา)

๓ ชั้น
ท่อน ๑ ขอท่านผู้ชอบดนตรีทวีสุข บำราศภัยไกลทุกข์ทุกสิ่งสรรพ์
,, ๒ คิดสิ่งใดได้สมอารมณ์พลัน เกษมสันต์ทุกทิพาราตรีกาล
๒ ชั้น
ท่อน ๑ อายุขัยไม่น้อยกว่าร้อยปี มีวรรณะผ่องศรีพละหาญ
,, ๒ ลาภไหลมาเนืองนองดังท้องธาร เกียรติสะท้านทั่วหล้าธาตรี
๑ ชั้น
ท่อน ๑ ไปหนใดให้มีแต่คนรัก อุปสรรคทั้งหลายจงพ่ายหนี
,, ๒ เจริญด้วยคุณธรรมจารี ประสบศรีสุขสวัสดิ์พิพัฒน์เทอญ

บทประพันธ์ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ

ทำนองเดิมเป็นเพลงประเภทชั้นเดียว ท่านครูพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ได้ประดิษฐ์ขึ้นเป็นสองชั้น และให้มีเสียงในตอนจบสูง

ขึ้นเป็นคู่ ๕ ของทำนองเดิม ต่อมาท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ได้ประดิษฐ์ทำนองทางร้อง และทางรับขึ้นเป็นเพลงเถา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐

กำศรวลสุรางค์ (เถา)

๓ ชั้น ท่อน ๑ เห็นเวลาฟ้าขาวดาวจวนดับ

(สร้อย) หอมเอยหอมหวน ลำดวนดอกแก้วพิกุลกรอง
ไม่เหมือนกลีนมณฑาทองของสงวนเอย ลีลาศลับลอยล่วงดังดวงแข

ท่อน ๒ แสงทองรองเรืองชำเรืองแล งามเหมือนแพรสีทับทิมริมอัมพร

เที่ยวกลับ ท่อน ๑ นิจจาเอ๋ยเคยเล่นจะเว้นแล้ว

(สร้อย) หงส์เอยหงส์ทอง เจ้าก็บินลอยล่องอยู่บนฟ้า
หมายจะชมเหมรายาใจเอย จะคลาดแคล้วเคลื่อนคลายสายสมร

ท่อน ๒ ชะรอยกรรมจำพรากต้องจากจร ขอลาไปจะได้นอนพักผ่อนเอย

๒ ชั้น ท่อน ๑ พระพายชายพัดมาอ่อน ๆ

(สร้อย) พุทธเอยพุทธชาด หอมเย็นใจใสสะอาด
หอมมิขาดหนอกลีนสุคนธ์เอย หอมเกสรสุมณฑาแก้วกาหลง

ท่อน ๒ สายหยุดพุดพุมเรียงเคียงประยงค์ กลีนส่งหอมตลบอบอาย

เที่ยวกลับ ท่อน ๑ รำพึงพร่ำร่ำฝากอาลัยรัก

(สร้อย) เสียดายเอยจะคลาคลาด ใจเอ๋ยจะขาดไปเสียแล้วเอย
ขอทวยเทพพิทักษ์ภัยทั้งหลาย

ท่อน ๒ ด้วยว่ากรรมจำพรากต้องจากไกล ต่อเมื่อไรเสร็จหน้าที่จะลีลา

๑ ชั้น ท่อน ๑ ธำมรงค์วงนี้เป็นประจักษ์ ในความรักที่มอบขนิษฐา

ท่อน ๒ สะไบทิพย์ขอมอบต่างพักตรา ได้เวลาแล้วหนอขอลาเอย

บทร้องของเก่าทำนอง ๓ ชั้น ของท่านครูพระประดิษฐไพเราะ บทร้องสองชั้นและชั้นเดียวของ จันทนา พิจิตรคุรุการ ทำนองสองชั้น และชั้นเดียวของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖

เขมง (เถา)

๓ ชั้น ท่อน ๑ หน้าร้อน เราเคยสุขสโมสรเกษมสันต์
,, ๒ ประหลาดแท้แปรไปเป็นเหมันต์ ให้หนาวครั่นสั่นสะทกหัวอกเรา

๒ ชั้น ท่อน ๑ โอ้หงส์ทองล่องฟ้าเที่ยวหาคู่ น่าอดสูเสียวงศ์หลงกระเหว่า
,, ๒ พาโผผินบินพรากจากลำเนา ไปจับเจ้าจิกขนอยู่หนใด

๑ ชั้น ท่อน ๑ ละพี่นางเหมราของข้าเจ้า ให้หงอยเหงาทุกข์ทนหม่นไหม้
,, ๒ ดอกไม้ช่อขอถวายเทพไท ช่วยดลใจหงส์ทองอย่าล่องเลย

พระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า

ทำนอง ๒ ชั้นของเดิม ทำนอง ๓ ชั้น และ ๑ ชั้นของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นครบเป็นเพลงเถาทั้งทางรับและทางร้อง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

แขกขาว (เถา)

๓ ชั้น ท่อน ๑ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระบันหยี
,, ๒ ได้ฟังประสันตาพาที ประหลาดใจจึงมีพจมาน

๒ ชั้น ท่อน ๑ ระตูผู้นี้อยู่ที่ไหน ทำไมจึงฮึกฮักมาหักหาญ
,, ๒ เมื่อไม่มีสาเหตุเพททพาล คำที่ว่าขานข้าแคลงใจ

๑ ชั้น ท่อน ๑ แม้นจะยกโยธามารบจริง คงมีเหตุสักสิ่งจึงเป็นได้
,, ๒ พี่เลี้ยงใครจะเห็นเป็นอย่างไร จงว่าไปให้ต้องทำนองความ

บทพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา

ทำนองทางร้อง และทางรับ ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

แขกเงาะ (เถา)

สามชั้น

๑. ครั้นเสร็จสรงสนานสะอ้านแล้ว ผ่องแผ้วปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ชวนเงาะน้อยนอนเล่นเย็นดี นึกทวีเทวศในวิญญาณ์

๒. โอ้ลำหับจับอกของเรียมเอ่ย ไฉนเลยจะได้สมปรารถนา
แต่วันเห็นไม่เว้นทุกข์เวลา มาติดตาเตือนใจให้จำนง

สองชั้น

๑. ทราบว่าเขามีคู่สู้ห้ามหัก ยิ่งรื้อรักใฝ่ใจจนใหลหลง
เมื่อยามนอนถอนใจไม่หลับลง จะปลดปลงเสียด้วยงามเพราะความรัก

๒. จะคิดผ่อนผันฉันใด จึงจะให้เจ้าแจ้งจริงประจักษ์
แม้นได้ไม้ไผ่เป็นสื่อรัก ท่วงทีดีนักจะได้การ

ชั้นเดียว

๑. คิดพลางทางพูดกับไม้ไผ่ ซักไซ้เรื่องราวกล่าวถึงบ้าน
ถามถึงลำหับเยาวมาลย์ บัดนี้คิดอ่านประการใด

๒. ว่าฮะเนาเขามาขอต่อพ่อแม่ จริงเช่นนั้นแน่หรือไฉน
แม้นกูรักพ้องต้องใจ นางจะรักข้างใครใคร่เชยชิด

บทพระราชนิพนธ์ เงาะป่า

ทำนองทางร้อง และทางรับ ของท่านครู หลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นจากทำนองเพลงแขกเงาะ ๒ ชั้นของเก่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

ขอมทอง (เถา)

๓ ชั้น พวกขอมพร้อมพรั่งกำลังพล เริงรณศาตรากล้าแข็ง
ควรเราจะคิดซ่อมกำแพง ตกแต่งคูค่ายทั้งหลายไว้
เผื่อว่าพวกขอมยกมา จะได้ยึดพารามั่นได้
แล้วรีบส่งม้าเร็วไป ยังกรุงสุโขทัยธานี

	เมื่อสุโขทัยรู้ว่าขอม	มาล้อมละโว้บุรีศรี
	บางทีจะส่งโยธี	มาช่วยราวีศัตรูเรา
๒ ชั้น	เพราะถ้าละโว้เสียเมือง	ก็อาจระคายเคืองไปถึงเขา
	ขอมอาจจู่โจมโรมรันเอา	ผู้คนของเขาพลอยเดือดร้อน
	ตูข้านี้เห็นชอบด้วย	ต้องช่วยกันแต่งเมืองมั่นก่อน
	ถ้าหาไม่ศัตรูยกจู่จร	มาถึงนครจะเสียที
	ตูข้าขอลาไปรีบแต่ง	คูค่ายกำแพงบุรีศรี
	จะจัดแจงแบ่งปันหน้าที่	ควบคุมชาวบุรีไปทำงาน
ชั้นเดียว	ดูเอาเถิดชาวไทยใจหาญฮึก	นึกนึกก็แสนจะสงสาร
	จะต่อสู้ทัพขอมชัยชาญ	จะทนทานได้เพียงสักเท่าใด
	พวกเรามีแต่เพียงหยิบมือ	หรือว่าจะทนกำลังได้
	ละโว้จะมีเภทภัย	ก็เพราะตัวกูไซร้ทะนงตน

บทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง

ทำนองทางร้องและทางรับ ๓ ชั้น ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

ครุ่นคิด (เถา)

๓ ชั้น	พระยอกรก่ายนลาฏพาดพักตร์	ถวิลถึงน้องรักจินตหรา
	โฉมงามทรามสวาทเพียงบาดตา	ใต้ฟ้าหาไหนไม่ทัดเทียม
๒ ชั้น	ดูจริตกิริยาน่าชม	แต่บังคมพี่ชายก็อายเหนียม
	พี่ลอบแลโฉมน้องลองเลียม	งามเสงี่ยมเจียมจิตพี่ติดใจ
๑ ชั้น	เมื่อชม้ายมาสบหลบเนตรหนี	ท่วงทีที่ทำยังจำได้
	ยิ่งแสนเสน่หาอาลัย	เร่าร้อนฤทัยเกรียมตรม

ทำนองทางร้องและทางรับ ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

ครวญหา (เถา)

๓ ชั้น

๑. เอนอิงพิงหมอนนอนอนาถ นึกหวั่นหวาดเสียวทรวงสะท้อนถอน
๒. โอ้อกเราคราวเคราะห์จำเพาะจร เกือบม้วยมรณ์แล้วมิหนำซ้ำมลทิน
๓. เกิดเป็นหญิงจริงสำหรับรับอดสู สุดจะกู้แก้กายให้หายกลิ่น

เที่ยวกลับ

๑. แม้นได้กับชมพลาก็ราคิน เขารู้สิ้นว่าคู่ครองของฮะเนา
๒. ได้คู่เก่าเล่าก็ร้ายน่าอายเหลือ เขาถูกเนื้อจับต้องเหมือนของเขา
๓. ยังเอาสัตย์รับซ้ำกรรมของเรา มิรู้เอาหน้าแฝงไว้แห่งไร

๒ ชั้น

๑. กรรมเอ๋ยกรรมลำหับอัประภาค ช่างแสนยากวางจิตคิดไฉน
๒. จะละล้างขว้างกังวลไว้หนใด จึงจะได้ความสบายหายรำคาญ
๓. คิดไปใจหนึ่งก็นึกขัน เป็นไฉนงูพันแล้วไม่ผลาญ

๑ ชั้น

๑. หรืออารักษ์ริแถลงแกล้งบันดาล จะให้พานพบสู่คู่ชมพลา
๒. ไม่เคยนึกรักใคร่ใจยังเฉย จะจำเคยเสียกระมังชังนักหนา
๓. จะชวดสอดตุ้มหูที่ตรูตา เสียดายหน้าจะสิ้นใสไร้มาลี

บทพระราชนิพนธ์เรื่อง เงาะป่า

ทำนองสองชั้นของเก่า ทำนอง ๓ ชั้น และ ๑ ชั้น ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

คำหอม (เถา)

๓ ชั้น ท่อน ๑ ยามเมื่อลมพัดหวน ลมก็อวลแต่กลิ่นมณฑาทอง
ไม้เอยไม้สุดสูง อย่าสู้ปองไผเอย บ่ได้ต้อง
แต่ยินเอย นามดวงเอย
ท่อน ๒ โอ้เจ้าดวง พวงโกมล ผ่องผิว เพียงผุดพ้น

พุ่มในสวน ดุสิตา แข่งแข อยู่แต่นภา
ฝูงภุมรา สุดปัญญา แล้วเอย

ท่อน ๓ โอ้อกคิดถึงคะนึงนอนวัน นอนให้ใฝ่ฝันเห็นจันทร์แจ่มฟ้า (ซ้ำ) "ทรงกลดสวยสดโสภา แสงทองส่องฟ้าขวัญตาเรียมเอย" (ซ้ำ)

๒ ชั้น ท่อน ๑ หอมดอกไม้เมื่อยามหอม อยากดอมเด็ดได้เอาไว้เหย้ากาหลงลงคัดเค้า แก้วจับกิ่งแก้วเศร้าโศกหาถึงน้องเอย

ท่อน ๒ โอ้เจ้าดวงดอกโกมุท เมื่อยามสายก็หายสุด น่าเสียดายอันเจ้าหอมนั่นแท้ อ้ายเอยสาวเคยซื้อแพร งามเหมือนแพรห่มเจ้า รักเจ้าสาวคำเอย

ท่อน ๓ โอ้โอระหุนอุ่นอุราของข้านี่เอย น้องจะไปต่อเตย หวีผมเกล้ามวยสวยสมหน้าน้อง (ซ้ำ) เจาะหูสองข้าง ใส่ต่างแต่ล้วนทอง สายสร้อยสอดคล้อง รักเจ้าทองคำเอย (ซ้ำ)

๑ ชั้น ท่อน ๑ ใคร่จะอยู่เป็นคู่สองน้องนางเอย นวลละอองเจ้าเอยสุดจะสูง พี่เหลือปองไผเอย บ่ได้ต้องนวลแขเอย ชื่นใจเอย

ท่อน ๒ โอ้เจ้าดวงดอกชำมะนาด กลิ่นหอมผุดผาด ขาวสะอาดเย็นตา ใครแลต้องแต่นัยนา ฝูงภุมราบินมาเยือนเอย

ท่อน ๓ โอ้อกใฝ่ถึงรำพึงรำพัน ร่ำไห้ใฝ่ฝัน แสงจันทร์แจ่มฟ้า (ซ้ำ) แต่วนเวียนเพียรคิดถึงน้องยา "จันทร์เจ้าจวนจะลาจากฟ้าแล้วเอย" (ซ้ำ)

บทร้องสามชั้น และสองชั้น ของเก่า ชั้นเดียวของจันทนา พิจิตรคุรุการ

ทำนองเพลงสองชั้นของเก่า สามชั้น และชั้นเดียว ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕

จีนขิมใหญ่ (เถา)

๓ ชั้น

ท่อน ๑ รื่น ๆ ชื่นกลิ่นมณฑาทอง จะโรยร้างห่างห้องเวหาหาว
" ๒ หอมหวนประหลาดไม่ขาดคราว จนฟ้าขาวดาวเคลื่อนเดือนลับลี้
" ๓ สำเนียงผู้ใดช่างไพเราะ มาพร้องเพราะหวานหูอยู่เมื่อกี้
" ๔ เหมือนหงส์ทองล่องฟ้ามารอรี
" ๕ สำเนียงนี้ขิมน้องสนองนาม

๒ ชั้น

ท่อน ๑ ให้หวั่น ๆ อาวรณ์ถอนฤทัย จะคลาดแคล้วทรามวัยใจวาบหวาม
" ๒ ดุเหว่าเร่าร้องต้องเขตคาม บอกความจวนแจ้งแสงตะวัน
" ๓ เสียดายดนตรีที่สดับ จะเลิกลับกลับไปไกลจากฉัน
" ๔ เสียงขิมยังเพราะเสนาะกรรณ
" ๕ ปิ้มจะเย้ยเพลงสวรรค์ให้พลันอาย

๑ ชั้น

ท่อน ๑ พระอาทิตย์โปรดข้าอย่าส่องแสง จงเข้าแฝงเมฆพยับดับดวงหาย
" ๒ เชิญจันทร์ส่องพื้นนภาพราย ช่วยขยายเวลาแห่งราตรี
" ๓ ให้นานสำราญด้วยขับร้อง ใกล้น้องต้องจิตติดใจพี่
" ๔ หงส์ทองล่องฟ้ามารอรี
" ๕ อย่ารอรีจวนสางสว่างเอย

บทร้องสามชั้นของเก่า สองชั้นและชั้นเดียวของคุณพระชาติตระการ ทำนองเพลงสองชั้นของท่านครูพระประดิษฐไพเราะ ทำนองสามชั้น และหนึ่งชั้นของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

จีนนำเสด็จ (เถา)

๓ ชั้น

ท่อน ๑ แสนสงสารจิวยี่ครานี้หนอ ระทดท้อเสียใจให้สะอื้น

,, ๒ กำเริบฤทธิ์พิษเกาทัณฑ์สู้กลั้นกลืน ลุกขึ้นยืนร้องว่าสุราลัย

๒ ชั้น

ท่อน ๑ ใช้ให้ข้ามาเกิดประเสริฐสิทธิ์ เรืองฤทธิ์ลือลั่นแผ่นดินไหว

,, ๒ ปราบศัตรูสู่สงครามไม่ขามใคร สถิตในกังตั๋งฝั่งนที

๑ ชั้น

ท่อน ๑ เหตุไฉนให้ขงเบ้งเก่งฉกาจ ใช้เป็นทาสเสียคนจนป่นปี้

,, ๒ ประกาศก้องร้องห้ามได้สามที โรคทวีเสียวซาบปลาบทั้งกาย

บทร้องของเก่า ทำนองเพลงทางรับและทางร้องของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นจากทำนองเพลงจีน ๒ ชั้น เป็นเพลงเถา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

จีนลั่นถัน (เถา)

๓ ชั้น

ดูราสุดาดวงเนตร เจ้าประเวศไปสู่วิมานสวรรค์

พี่ตั้งหน้าท่าน้องทุกคืนวัน เพิ่งเห็นขวัญตามาถึงธานี

เที่ยวกลับ

นั่งอยู่ไยในหน้าพระลานเล่า ขอเชิญเข้าปรางค์มาศปราสาทศรี

พี่ขอบใจในสวาทแสนทวี มิเสียทีที่บำรุงผดุงมา

๒ ชั้น

แต่ยังเยาว์คุ้มเท่าเป็นเอกองค์ ปีนอนงค์นางในทั้งซ้ายขวา

คิดว่าจะไว้ชื่อให้ลือชา มิรู้ว่าแรงรวยไปด้วยครุฑ

ด้วยแรงราคจากรสพาราณสี ไปเริงเล่นฉิมพลีอันสูงสุด
ครั้นเมื่อหน่ายบ่ายเล่ห์เสน่ห์ครุฑ กลับมายุดย้ายชมสมคนธรรพ์

๑ ชั้น

หนึ่งแล้วสองมิหนำซ้ำสาม เจ้าทำงามพักตราน่ารับขวัญ
เมื่อเป็นหญิงแพศยาอาธรรม์ จะให้เลี้ยงนางนั้นฉันใด

กากีคำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง หน

ทำนองเพลงของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นจากทำนองสองชั้นของเก่าเป็นเพลงเถา ราว ๆ พ.ศ. ๒๔๕๖

ช้างประสานงา (เถา)

๓ ชั้น

นัยเนตรแลลอดสอดหา พอปะตามานพประสบสอง
ซ่านเสียวสวาทวาบปราบปอง กลศรถูกต้องตายับ

๒ ชั้น

ต่างกำหนัดหัททัยใหลหลง หวั่นพะวงวุ่นรัญจวนบ่วนบั๋น
สองจิตสองคิดประจวบกัน สาวสวรรค์เพียงสิ้นละอายองค์

๑ ชั้น

งามพักตร์พักตร์เพียงบุหลันฉาย งามกายผายผงาดดังราชหงส์
งามตาตาคมสมทรง งามคิ้วคิ้วก่งขลับดำ

บทร้องเรื่องกากี

ทำนอง ๑ ชั้นของเก่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะได้ทำทางเปลี่ยน ๒ ชั้นประกอบเพลงในตับพรหมาสตร์ และได้ประดิษฐ์ทำนอง ๓ ชั้นขึ้นครบลักษณะเพลงเถา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

ดาวจรเข้ (เถา)

สี่ชั้น

ท่อน ๑ ดาวจรเข้เร่ตัวเอาหัวคล้อย
,, ๒ ตะละลูกสุกย้อยเมื่อยามสาม
,, ๓ ขัตฤกษ์เลิกเมฆวิเวกงาน ละลิ่วลอยเลื่อนตามนภาลัย

สามชั้น

ท่อน ๑ น้ำค้างขังหยดลงร่มพฤกษ์
,, ๒ เมื่อยามดึกขังตองลงนองไหล
,, ๓ เงียบสารพัดสัตว์สงัดไพร ดาวจระเข้นี้ไซร้มีหางยาว

สองชั้น

ท่อน ๑ เหล่าดาวม้าดาวพระเสาร์ดาวลูกไก่
,, ๒ ทำให้ใฝ่ชมเพลินบนเหินหาว
,, ๓ โอ้จักรวาลนี้ไฉนใยอะคร้าว ดังเพชรพราวระยิบยับจับนัยน์ตา

ชั้นเดียว

ท่อน ๑ ดาวพระศุกร์สุกกลางนภากาศ
,, ๒ ยามนิราศร้างนุชสุดคว้าหา
,, ๓ ลมชวยรวยรินกลิ่นมาลา ใจพะว้าพะวังครวญถึงนวลอนงค์

บทร้องสี่ชั้นและสามชั้นของเก่า สองชั้นและชั้นเดียวของจันทนา พิจิตรคุรุการ

ทำนองทางร้องสามชั้นและสองชั้นของเดิม ส่วนทำนองเพลง ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓

ดอกไม้ไทร (เถา)

สามชั้น

ท่อน ๑ หน้าเอยหน้างาม ทรามเสน่ห์เจ้าเนื้อนวลหงส์
„ ๒ เยาวสรรพสรรพางค์สำอางองค์ ยงยิ่งใช่แสร้งแกล้งกล่าวน้อง
(สร้อย) รักแก้วของพี่เอย

สองชั้น

ท่อน ๑ งามจริตกิริยาน่ารักใคร่ อรชรอ่อนละไมไม่มีสอง
„ ๒ จะพิศไหนไร้ตำหนิน่าประคอง แม้ได้เป็นเจ้าของจะปองรัก
(สร้อย) น่ารักจริงแม่งามเอย

ชั้นเดียว

ท่อน ๑ เปรียบดังกุหลาบงามในยามรุ่ง กลิ่นจรุงปรุงใจใฝ่สมัคร
„ ๒ แม้มิได้เชยชมตรมตรอมนัก อกจะหักเสียแล้วแก้วพี่ยา
(สร้อย) เห็นใจพี่เถิดเอย

บทร้องสามชั้นของเก่า สองชั้นและชั้นเดียวของจันทนา พิจิตรคุรุการ ทำนองเพลงท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ

ดำเนินทราย สองชั้น

ท่อน ๑ เห็นเวลาดึกนักหนาอยู่แล้วหนอ จะรีรอร้องเล่นเป็นห่วง ๆ
„ ๒ เหมือนเกสรโกสุมทุกพุ่มพวง จะแรมร่วงโรยราน่าเสียดาย
โอ้ว่าอกเอ๋ยกรรม โอ้ว่ากรรมเอ๋ยกรรม อกเอ๋ยจะทำฉันใด
แม้ไม่มีห่วงบ่วงใย ตัวพี่ไม่ไปเลยเอย แสนเสนาะ แสนเพราะ
เหลือปลื้ม นะดวงเอย ขอจำพรากจำจากจำไป จำอกจำใจ
จำจิตจำไกลกันเอย

เที่ยวกลับ

ท่อน ๑ นิจจาเอ๋ยเคยสรวลสำรวลเล่น จะจากไปมิได้เห็นก็ใจหาย
,, ๒ จงอยู่ดีเถิดอย่ามีอันตราย ขอลาเลื่อนเคลื่อนคลายไปก่อนเอย โอ้ว่าแสนเสียดาย โอ้ว่าเสียดายนัก จำต้องหักใจจร ใจเอ๋ย จะขาดลงรอน ๆ ด้วยสาส์นสุนทรพระทองเอย แสนรักร้อง สนองสำเนียง นะดวงเอย หวานใจน้อ บ่แม้นสิน้ำคำ หวาน ประจำ หวานอยู่ที่น้ำใจเอย

บทร้องของเก่า ทำนองทางร้องของท่านครูจ่าโคม ทำนองทางรับทางเดิมของท่านครูพระยาประสานดุริยศัพท์ ทำนองทางรับทางเปลี่ยนของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

ต่อยรูป (เถา)

สามชั้น

ท่อน ๑ แวว ๆ อยู่ข้างในจะใครู้ ต่อยรูปออกดูจึงประจักษ์
,, ๒ พบนางผมงอนฉะอ้อนพักตร์ ต่อยรูปจึงประจักษ์ว่ากัลยา
,, ๓ กันกายมิให้ชายเข้าถูกต้อง นวลน้องห่างความเสน่หา
จะประสงค์ทรงซึ่งสัตยา เสี่ยงหาสามีเป็นที่ครอง

สองชั้น

ท่อน ๑ เจ้างามทรงดังองค์เทพอัปสร อรชรห่อนมีเสมอสอง
,, ๒ ผิวเนื้อเรื่อเหลืองเรืองรอง เอวบางนางห้องฤๅเทียมทัน
.. ๓ งามปรางงามโอษฐ์ดูจิ้มลิ้ม ยามยิ้มชวนชายให้ใฝ่ฝัน
จะมองเมินสะเทิ้นอายไปไยกัน เจ้าแจ่มจันทร์จงแจ้งน้ำใจชาย

ชั้นเดียว

ท่อน ๑ ชะรอยบุญหนุนนำมาจำเพาะ ประจวบเหมาะเป็นคู่กับโฉมฉาย
,, ๒ มาพบรูปทิ้งเปลี่ยวอยู่เดียวดาย มีประกายเป็นระหัสชัดแก่ตา
,, ๓ อันชายอื่นดื่นไปไยไม่พบ มาประสบตรงพี่นี่แหละหนา
เชิญยอดหญิงมิ่งมิตรคิดเมตตา ช่วยรับรักพี่ยาหน่อยเถิดเอย

บทร้องสามชั้นของเก่า สองชั้น ชั้นเดียว ของ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ทำนองเพลงของท่านครูเพ็ง

เต่าเห่ (เถา)

สามชั้น

ท่อน ๑ เย็นย่ำ จะค่ำลงแล้วอยู่รอน ๆ
,, ๒ สาวน้อยเจ้าค่อยเดินจร ไปเก็บดอกแก้วเล่นเย็น ๆ
,, ๓ ที่เก่าเราเคยเห็น เป็นพวงเป็นพู่ดูน่าชม (ซ้ำ)

เที่ยวกลับ

ท่อน ๑ บ้างเก็บได้บ้างทัดหู บ้างเชิดบ้างชูบ้างเชยบ้างชม
,, ๒ บ้างเก็บได้ใส่ผ้าห่ม บ้างเดินชมเล่นเย็น ๆ ใจ
,, ๓ โขลนคนหนึ่งจึงร้องห้าม ที่พวงงาม ๆ อย่าเด็ดเอาไป
ว่าแล้วหาฟังไม่ จะไปเรียนเจ้าคุณประตูดิน (ของเก่า)

สองชั้น

ท่อน ๑ สาวน้อย ๆ เจ้าค่อย ๆ เดินเข้าไปใกล้
,, ๒ เพื่อยั่วเล่นเย็น ๆ ใจ จะรีบไปทางไหนเล่าพี่ยา
,, ๓ จงหยุดยั้งฟังฉันว่า เจ้าคุณประตูดินคือใคร
ไฉนหวงแหนบุปผา ไม่น่าจะเป็นไปได้

เที่ยวกลับ

ท่อน ๑ อันบุปผามาลีอยู่ที่ใด เป็นของคู่กันไซร้กับสตรี
,, ๒ ผู้ใดไม่รู้จักรักสิ่งงาม เขาผู้นั้นใจทรามเสียศรี
,, ๓ ฉันมีความเห็นเช่นนี้ โขลนพี่จะเห็นเช่นไร (ซ้ำ)

ชั้นเดียว

ท่อน ๑ โขลนว่า ฟังว่าใจอ่อนจะผ่อนให้
,, ๒ จึงว่าฉันเห็นด้วยไซร้ ดอกไม้คู่กับสตรี
,, ๓ แต่เจ้าคุณประตูดินนี้ จำต้องหวงแหนมาลี
เพราะมีบัญชาจากราชันย์ ให้สงวนนานาพันธุ์บุปผา

เที่ยวกลับ

ท่อน ๑ ไว้คอยสมเด็จพระธิดา เสด็จมาชมเล่นเย็น ๆ ใจ
,, ๒ เห็นหรือยังเหตุโขลนห้าม สาวอย่าผลีผลามเด็ดเอาไป
,, ๓ หาไม่ตัวโขลนจ่าไซร้ เจ้าคุณจะให้รับทัณฑ์เอย (ซ้ำ)

จันทนา พิจิตรคุรุการ

ทำนองเพลง ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นจากทำนองของเดิมสองชั้นเป็นเพลงเถา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

ทะยอยญวน (เถา)

สามชั้น ครั้นออกมานอกทวารวัง เหลียวหลังแลดูปราสาทศรี
เคยอยู่สุขเกษมเปรมปรีดิ์ อนิจจาคลานี้จะจำไกล

สองชั้น อกเอ๋ยไม่เคยจะตกยาก จะลำบากเคืองเข็ญเป็นไฉน
ยิ่งคิดยิ่งทุกข์ฉุกใจ จะตามไปไม่รู้ว่าร้ายดี

ชั้นเดียว นางสะอื้นยืนเช็ดชลนา ครั้นเจ้าเงาะเหลียวมาก็เบือนหนี
แล้วคิดหักใจจรลี ตรงไปยังที่ปลายนา

พระราชนิพนธ์ สังข์ทอง

ทำนองเพลงทางร้องและทางรับ ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นจากทำนองสองชั้นของเก่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

ทะยอยลาว (เถา)

๓ ชั้น ท่อน ๑ เดินพลางทางตรึกนึกก็ขัน ดูเหมือนฝันอนาถจิตพิศวง
,, ๒ นางที่เราจงจิตคิดจำนง
,, ๓ เกือบได้คงคู่แล้วกลับแคล้วไกล
เที่ยวกลับ ,, ๑ ส่วนนารีที่มิได้เคยนึกฝัน มาหมายมั่นจงจตพิสมัย
,, ๒ เออโลกนี้นี่มันเป็นอย่างไรไป
,, ๓ จึงดลให้ไขว้เขวเล่ห์ดังนี้
๒ ชั้น ,, ๑ อ่อที่จริงหญิงดีนั้นมีน้อย หานับร้อยไม่ยากเย็นเช่นสองพี่
,, ๒ เมื่อตัวเราจะใคร่ได้ที่ดี
,, ๓ ไยไม่มีความเพียรเวียนระวัง
๑ ชั้น ,, ๑ โอ้ลำหับลับอยู่ไม่รู้ชัด หรือวิบัติเสียแล้วเรามัวเมาหวัง
,, ๒ ให้อาวรณ์ร้อนรนพ้นกำลัง
,, ๓ เดินเซซังไปในป่าพนาลี

บทพระราชนิพนธ์ เงาะป่า

ทำนองเพลงทางร้องและทางรับ ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ประดิษฐ์ขึ้นจากทำนองร้องสองชั้นของเดิม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑